

HALDA ALÍZ

1928–2008

„Si on me presse de dire pourquoi je l'aimois, je sens que cela ne se peut exprimer, qu'en respondant: Par ce que c'estoit luy; parce que c'estoit moy.”

„Ha azt kérdezik tőlem, miért szerettem őt, úgy érzem, hogy így kellene felelnem: Mert ő – ő volt, mert én – én voltam.”

*(Montaigne: ESSZÉK.
Bibliotheca Kiadó, 1957. 88. o.)*

Vajon ismerte Halda Alíz Montaigne gyönyörű esszéjét a barátságáról? Emberi számítás szerint ismernie *kell*ett: 1957 tavaszán Gimes Miklós a börtönből írott leveleiben két alkalommal is említette Montaigne-t. Először április 2-án, az édesanyjának írta, hogy ha majd engedik dolgozni, Montaigne esszéit szeretné fordítani, s ehhez szüksége lesz olyan könyvekre, amelyek az esszéket magyarázzák. Annak a pokoli 1957-es évnek ritka örömei közé tartozhatott, hogy megjelent magyarul egy válogatás az esszékből, és így Alíz is – aki csak nemrégiben kezdett franciául tanulni – olvashatta őket. A második, május 4-én kelt levél miatt (ebben kérdezte meg Miklós, hogy „*hozzám jönnél-e feleségül, még mialatt a börtönben vagyok?*”) szinte biztosra veszem, hogy el is olvasta mindet, talán nem is egyszer. A levél végén ez áll: „*sok mindentről akartam még írni*”, majd jön egy felsorolás, amely azzal fejeződik be, hogy „*Montaigne-ről, a bölcsességről és nagyon komoly irodalmi terveimről. De ez a levél betelt*”.

Montaigne-ről többé nem esett szó a levelekben. De az ott maradt a levegőben, hogy Miklósnak (még akkor és ott is!) fontos volt Montaigne, és ez bizonyára elég indok volt, hogy Alíz sokat forgassa azt a kis kötetet. Akkoriban akár még azt is remélhette, hogy egyszer majd, szebb időkben, beszélgetnek róla (képzeletben talán még készült is a majdani beszélgetésre). Talán akkor is a barátságról szóló esszé idézett sorai jártak a fejében, amikor azt írta a Miklósnak szánt füzetbe, hogy „*a sorsodat te választottad, én meg téged. [...] Dönthetünk volna persze másképp százszor is, ha nem azok lennénk, akik vagyunk*”. – Aztán már nem remélhetett semmit. De mintha még a harminc-negyven évvel később írott visszaemlékezésekben is felsejlenének az esszé utolsó sorai: „*Bármit teszek vagy gondolok, ő van benne, mintha ő tenné és gondolkodnék a helyemben.*”

Nekem meg most jár a fejemben Montaigne esszéje. Újra meg újra előveszem a kötetet, odalapozok, olvasgatom a szöveget. Talán vigaszt keresek: jó most olyasmire gondolni, amiről azt képzem, hogy neki fontos lehetett. És ennél pontosabban úgysem tudnám megfogalmazni: Halda Alízt sokan szerettük azért, mert „*mert ő – ő volt*”.

Mert „szépen” gondolkodott, ahogy talán a legközelebbi barátja, Gáspár Zsuzsa írta. „Szépen”, azaz törekedve „az igazságra, tudva, hogy nem vagyunk az egyedüli birtokosai”; „nyíltan”, azaz kimondva „a kimondhatót, tudva, hogy nem minden mondható ki; szeretettel, tudva, hogy nem minden és mindenki szerethető”.

Mert tovább is adta, ami szerethető. Írásaiban, beszélgetésekben megajándékozott bennünket ismert és ismeretlen emberek egy-egy szeretni való gesztusával.

Mert hű volt a szeretteihez. Figyelt rájuk, amíg éltek, és amíg élt, őrizte az emléküket.

Mert mindig megtette, amit neki kellett megtennie.

Mert elmondta, amit csak ő mondhatott el.

„Mert ő – ő volt.”

*

Amikor először olvastam Halda Alíz könyvét, talán észre sem vettem azt a félmondatot, amely most nagyon szíven ütött: „csak a születésnapját ismeri az ember, halálának nem kevésbé fontos dátumán gyanútlanul lép át minden esztendőben”. A dátumot – 2008. június 3. – ő sem ismerhette. Mégis azt kell hinnem, hogy egy fél évszázadon át minden júniusban gondolt a halálra. Június 16. közeledtével Miklós halálának évfordulójára, és ahogy múltak az évek, feltehetőleg egyre többször eszébe jutott az is, hogy a következő évfordulót talán már ő sem éri meg. Tizenhárom nap hiányzott az ötvenedikhez.

Erdélyi Ágnes